

УДК 343.12

DOI: 10.26565/2075-1834-2021-32-11

БЕЗПЕКА УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Корецький О. П.,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри судоустрою,
прокуратури та адвокатури
Закладу вищої освіти
«Львівський університет бізнесу та права»
м. Львів, 79021, вул. Кульпарківська, 99,
e-mail: koreckaviktoria@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2182-1436>

Корецька В. В.,

кандидат юридичних наук,
суддя Ківерцівського районного суду
Волинської області
м. Ківерці, 45201, вул. Кузнєцова, 8а
e-mail: koreckaviktoria@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-5685-5337>

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Безпека учасників кримінального судочинства має забезпечуватись у різних областях соціально важливої діяльності. Кримінальне судочинство є одним із важливих аспектів діяльності держави, тому питання про забезпечення безпеки набуває особливої значущості. Сам термін «безпека учасників кримінального судочинства» не є уможлидним поняттям, оскільки безпека має забезпечуватись конкретним суб'єктам, які залучені у кримінальне провадження, та до того при наявності дійсних підстав.

Короткий зміст основних результатів дослідження. Існування потреби забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в Україні виникла не так давно на відміну від інших кримінально-процесуальних інститутів (для прикладу, таких як, інститут захисту підозрюваного та обвинуваченого). Багато вчених кримінальних процесуалістів займалися цією проблематикою. Пропонуємо розширити таке положення про забезпечення безпеки особи, якій внаслідок кримінального правопорушення завдано шкоди, та зазначити, що подібна безпека повинна надаватися тому суб'єкту, який постраждав від кримінального правопорушення, незалежно від наявності у нього статусу потерпілого, а також представнику юридичної особи, коли заподіюється шкода майну або діловій репутації цієї юридичної особи.

Висновки. Потрібно відмітити, що переважна більшість порад, вироблених та обґрунтованих кримінальною процесуальною наукою, були використані законодавцем для формування системи заходів безпеки, яка закріплена в КПК України. Одночасно величезна сукупність питань, що пов'язані із встановленням кримінальних процесуальних заходів безпеки, залишилися невирішеними і досі. Також запропоновані шляхи удосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства України.

Ключові слова: забезпечення безпеки осіб, прокурор, заходи безпеки, досудове провадження, Національна поліція, Служба безпеки України, процесуальне рішення, заявник.

SAFETY OF PARTICIPANTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

O. Koretsky,

candidate of law,

Lecturer at the Department of Judiciary,

Prosecutor's Office and

Advocacy of the Institution of Higher Education

Lviv University of Business and Law

Lviv, 79021, street Kulparkivska, 99,

e-mail: koreckaviktoria@gmail.com

orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2182-1436>

V. Koretska,

candidate of law,

Judge of the Kivertsiv District Court

Volyn region

Kivertsiv, 45201, street Kuznetsova, 8a

e-mail: koreckaviktoria@gmail.com

orcid: <https://orcid.org/0000-0002-5685-5337>

ANNOTATION. *Introduction.* Security must be ensured in various spheres of socially significant activity. As criminal proceedings are one of the most important activities of the state, the issue of ensuring the safety of participants in criminal proceedings becomes particularly relevant. The term "security of participants in criminal proceedings" is not an abstract concept, as security must be provided to specific persons involved in criminal proceedings, and if there are real grounds for doing so.

Summary of the main research results. The need to ensure the safety of participants in criminal proceedings in Ukraine arose not so long ago as some other criminal procedural institutions (for example, the Institute for the Protection of Suspects and Accused). Many procedural scholars have dealt with this issue. It is proposed to expand the provisions on ensuring the safety of a person harmed by a crime and to specify that such security should be provided to a natural person who has suffered from a crime, regardless of his status as a victim, and to a representative of a legal entity in case of property damage. reputation of this legal entity.

Conclusions. It should be noted that the vast majority of proposals developed and substantiated by criminal procedure science were requested by the legislator to form a system of security measures enshrined in the CPC of Ukraine. At the same time, a large number of issues related to the establishment of criminal security measures remain unresolved to this day. Ways to improve the current legislation of Ukraine are suggested.

KEY WORDS: security of persons, security measures, prosecutor, National Police, Security Service of Ukraine, pre-trial proceedings, procedural decision, applicant.

Вступ. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018р., державний суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, економічна безпека, громадська безпека та інші життєво важливі національні інтереси, є тими об'єктами, захист яких від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру покладається в основу забезпечення безпеки України. До того ж, Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, яка забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, займається протидією злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або у разі надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Як показує правозастосовна практика, найбільше захисту підлягають учасники кримінального судочинства, які представляють сторону обвинувачення, які залучені до провадження у кримінальній справі і мають при цьому власні інтереси або представляють інтереси інших осіб. Відповідно до закону до них відносяться: потерпілий (ст. 55 Кримінально процесуального кодексу України, далі КПК України); цивільний позивач (ст. 61 КПК України); представник цивільного позивача, цивільного відповідач (ст. 64 Кодексу).

Необхідність забезпечення безпеки зазначених учасників сама по собі сумніву не викликає. Водночас проблемним є питання щодо того, хто саме та якою мірою може бути убезпечений від незаконного впливу за допомогою встановлених законом процесуальних заходів.

Проблематикою вивчення і дослідження питань пов'язаних із забезпеченням безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, займалися такі вчені: А. Антошина, З. Смітєнко, Б. Арзал'ян, В. Биков, Л. Брусніцина, О. Бондаренко, Т. Панасюк, В. Бояров, С. Ворожцов, О. Гогусь, В. Гончаров, М. Гошовський, В. Галаган, О. Зайцева, С. Пашков, Є. Жаріков, В. Зеленецький, І. Івашкевич, С. Стахівський, М. Казаренко, Н. Карпов, В. Клименко, В. Кожевніков, А. Кратінов, О. Кучинська, В. Строгий, В. Устинов, Л. Шестопалова та інші. Проте сьогодні залишається ще багато питань, які потребують подальшого врегулювання.

Щодо потерпілого, то в силу ч. 1 ст. 55 КПК України даним учасником кримінального судочинства може бути не тільки фізична особа (у разі заподіяння їй злочином фізичної, майнової або моральної

шкоди), а й юридична особа, щодо якої кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор відповідальний за випуском облігацій, відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким злочинно завдано майнової шкоди. Разом з тим забезпечення безпеки юридичної особи в рамках кримінального судочинства нам бачиться неможливим, оскільки дана діяльність персоніфікована і на категорію юридичних осіб (а також колективних учасників кримінального судочинства) спочатку не поширюється. Таким чином, мова може йтися лише про ті випадки, коли як потерпілий виступає саме фізичною особою.

Інша справа, що конкретна посадова особа, що входить до штату юридичної особи, під час провадження у кримінальній справі може виступати як представник цієї організації. У цьому випадку йому може бути забезпечена безпека тією мірою, якою це передбачено для осіб, зазначених у КПК України.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» мають право на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, за наявності відповідних підстав мають наступні суб'єкти: 1. особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень; 2. потерпілий та його представник у кримінальному провадженні; 3. підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники; 4. цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; 5. представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; 6. персонал органу пробації; 7. свідок; 8. викривач; 9. експерт, спеціаліст, перекладач і понятій; 10. члени сімей та близькі родичі осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства.

У зв'язку з вищевикладеним бачиться необхідність доповнити положення про забезпечення безпеки особи, щодо якої внаслідок злочину завдано шкоду. Потрібно зазначити, що подібна безпека має надаватися фізичній особі, що постраждала від кримінального правопорушення, незалежно від наявності у неї юридичного статусу потерпілого, а також представнику юридичної особи, якщо заподіюється шкода майну або діловій репутації цьому суб'єкту.

Основні результати дослідження. Належно до закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», можемо визначити дефініцію «забезпечення безпеки осіб», як у визначенні, попередженні, закінченні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, і також у судовому розгляді кримінальних проваджень. Це все необхідно для здійснення правоохоронними органами всебічних заходів, які спрямовані на захист життя, житла, здоров'я та майна осіб від злочинів, з метою створення потрібних умов для правосуддя.

У КПК України питання забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства знайшли своє місце лише в таких статтях: 1) п. 5 ч. 2 ст. 27, відповідно до якої слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини, зокрема у випадку необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні; 2) п. 9 ч. 2 ст. 65, відповідно до якої не можуть бути допитані як свідки, зокрема й особи, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо дійсних даних про їх особи; 3) ст. 255 «Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні», яка передбачає таку можливість, зокрема у разі існування небезпеки для життя і здоров'я зазначених учасників процесу; 4) п. 2 ч. 1 та ч. 8 ст. 336, де закріплені закономірності, відповідно до яких судові провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судові провадження), у тому числі у разі необхідності забезпечення безпеки осіб; особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо впізнати; 5) ч. 9 ст. 352, згідно з положеннями якої у виняткових випадках для забезпечення безпеки свідка, що підлягає допиту, суд за власною ініціативою або за клопотанням сторін кримінального провадження чи самого свідка постановляє вмотивовану ухвалу про проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду, або в інший спосіб, що унеможливує його ідентифікацію та забезпечує сторонам кримінального провадження можливість ставити запитання і слухати відповіді на них; у разі якщо існує загроза ідентифікації голосу свідка, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод.

Водночас, на практиці існують непоодинокі випадки, коли з метою зміни показань на користь підозрюваного, обвинуваченого, або навіть взагалі відмови від дачі показань. До свідків та потерпілих особи, які протистоять розслідуванню, застосовують підкуп, фізичне, психічне насилля, або ж погрожують таким застосуванням. Нерідко, побоюючись незаконного впливу, свідки, потерпілі або відмовляються давати показання, або дають завідомо неправдиві свідчення [2 с, 125]. Доволі часто зустрічаються ситуації, коли свідки відмовляються давати показання чи ухиляються від здійснення

процесуальних дій, можуть змінювати свої попередні свідчення, надавати неповні чи недостатньо ясні показання з огляду на реальну чи можливу загрозу застосування в кримінальному провадженні до них, чи членів їхніх сімей, або близьких родичів певного насильства чи інших форм незаконного впливу з боку зацікавлених осіб [3].

Необхідно згадати той факт, що законодавець у КПК України (1960 р.) у відповідних змінах до нього, внесених у 2000 році [4], реалізовував підхід до вдосконалення кримінального процесуального закону, відповідно до якого вищерозглянуті основні положення Законів України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», та «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» поряд з іншими актуальними аспектами проблематики були введені до КПК у статтях 52–1 «Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», 52–2 «Права і обов'язки осіб, щодо яких здійснюються заходи безпеки», 52–3 «Нерозголошення відомостей про особу, щодо якої здійснюються заходи безпеки», 52–4 «Порядок скасування заходів безпеки», 52–5 «Оскарження рішень про відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх скасування». Незважаючи на ту обставину, що ці статті КПК України (1960 р.) здебільшого дублювали норми зазначених законів, убачається вірним підхід законодавця щодо систематизації з включення вказаних норм саме до кодифікованого процесуального закону.

Також серед питань які є в цій темі, та які залишаються «за лаштунками» нового КПК, треба виокремити питання, що пов'язані із визначенням підстав застосування такого заходу безпеки, як нерозголошення відомостей про особу, яка взята під захист. Питання щодо обов'язкової перевірки свідчень таких суб'єктів при виникненні сумнівів відносно їхньої правдивості та щодо допустимості свідчень «анонімних» свідків (особа свідка фактично не перевіряється, оскільки відсутня відповідна процедура) тощо [5].

Органи, що забезпечують безпеку суб'єктів, відносяться ті державні органи, які приймають рішення про застосування заходів безпеки та здійснюють саме заходи безпеки.

Для застосування заходів безпеки приймається рішення слідчим, дізнавачем, прокурором, судом, у провадженні яких знаходяться кримінальні справи щодо кримінальних проваджень, у розслідуванні чи судовому розгляді яких вже брали або беруть участь суб'єкти. Також органом, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, щодо осіб, які брали участь та/або сприяли виявленню, попередженню, припиненню кримінальних правопорушень. У певних випадках передбачених статтею 206 КПК України рішення про застосування заходів безпеки може бути прийнято слідчим суддею.

Здійснення заходів безпеки віднесено за підслідністю до органів служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органи внутрішніх справ, органи Національної поліції або Національне антикорупційне бюро України, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи.

Безпеку суб'єктів, що беруть під захист, у тому разі, коли кримінальні провадження знаходяться у провадженні податкової поліції або суду, забезпечує за їх рішенням відповідний орган служби безпеки, Державного бюро розслідувань, орган внутрішніх справ, орган Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України або орган чи установа виконання покарань, слідчий ізолятор.

Безпеку суб'єктів, взятих під захист, в випадку коли її тримають в установі виконання покарань чи слідчому ізоляторі, забезпечує саме відповідний підрозділ такої установи чи слідчого ізолятора незалежно від того, у провадженні якого органу знаходиться кримінальна справа.

Щодо такої процесуальної фігури, як приватний обвинувач, то цей статус може мати лише особа, яка подала до суду у кримінальному провадженні приватного звинувачення заяву та згодом підтримує звинувачення у суді. Відповідно до 1) ч. 1 ст. 477 КПК України до кримінального провадження у формі приватного обвинувачення відносяться кримінальні правопорушення, передбачені: частиною першою статті 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження без обтяжуючих обставин), статтею 125 (умисне легке тілесне ушкодження), частиною першою статті 126 (умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, без обтяжуючих обставин), статтею 126-1 (домашнє насильство), частиною першою статті 129 (погроза вбивством без обтяжуючих обставин), статтею 132 (розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), частиною першою статті 133 (зараження венеричною хворобою без обтяжуючих обставин), статтею 134 (незаконний аборт або стерилізація), частиною першою статті 135 (залишення в небезпеці без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 136 (ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 139 (ненадання допомоги хворому медичним працівником без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 142 (незаконне проведення дослідів над людиною без обтяжуючих обставин), статтею 145 (незаконне розголошення лікарської таємниці), статтею 151-2 (примушування до шлюбу), частиною першою статті 152 (згвалтування без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 153 (сексуальне насильство), статтею 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок), частиною першою статті 161 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 162 (порушення

недоторканності житла без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 163 (порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 164 (ухилення від сплати аліментів на утримання дітей без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 165 (ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 168 (розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 176 (порушення авторського права і суміжних прав без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 177 (порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію), статтею 180 (перешкоджання здійсненню релігійного обряду), статтею 182 (порушення недоторканності приватного життя), частиною першою статті 194 (умисне знищення або пошкодження майна без обтяжуючих обставин), статтею 195 (погроза знищення майна), статтею 197 (порушення обов'язків щодо охорони майна), статтею 203-1 (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), частиною першою статті 206 (протидія законній господарській діяльності без обтяжуючих обставин), статтею 219 (доведення до банкрутства - щодо дій, якими завдано шкоду кредиторам), статтею 229 (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару), статтею 231 (незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю), статтею 232 (розголошення комерційної або банківської таємниці), статтею 232-1 (незаконне використання інсайдерської інформації - щодо дій, якими заподіяно шкоду правам, свободам та інтересам окремих громадян або інтересам юридичних осіб), статтею 232-2 (приховування інформації про діяльність емітента), частиною першою статті 355 (примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань без обтяжуючих обставин), статтею 356 (самоправство - щодо дій, якими заподіяно шкоду правам та інтересам окремих громадян або інтересам власника), частиною першою статті 361 (несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 362 (несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, без обтяжуючих обставин), статтею 364-1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), статтею 365-1 (перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), статтею 365-2 (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги) Кримінального кодексу України. Оскільки дані злочини можуть бути скоєні тільки щодо фізичної особи, як приватний обвинувач юридична особа або її представник виступати не може.

Особливо проблемним є питання забезпечення безпеки цивільного позивача. Відповідно до ч. 1 ст. 61 КПК України таким є фізична особа, якій злочином або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка (який) в порядку, встановленому цим Кодексом, пред'явила цивільний позов. Безсумнівно, особа, якій завдана така шкода, повинна мати право на її відшкодування. Водночас, статус громадянського позивача повною мірою поглинається статусом потерпілого. Наявність даної процесуальної постаті було доцільним у той період, коли потерпілим виступала лише фізична особа, якій було заподіяно фізичну, моральну та майнову шкоду, тоді як юридична особа визнавалася саме цивільним позивачем. Таким чином, мали місце випадки, коли підстави для появи у кримінальній справі потерпілого та підстави для виникнення процесуальної фігури цивільного позивача не співпадали. В даний час, коли в силу ч. 1 ст. 55 КПК України потерпілим може бути як фізична, так і юридична особа, підстави для подібної диференціації відпали.

Деяка проблема виникає і при з'ясуванні того, чи повинна забезпечуватися безпека лише представникам потерпілого, цивільного позивача та приватного обвинувача, або також іншим особам, які представляють права та законні інтереси зазначених учасників кримінального судочинства.

Зауважимо, що відповідно до ч. 1 ст. 58 КПК України представниками потерпілого, цивільного позивача та приватного обвинувача можуть бути адвокати, а представниками цивільного позивача, що є юридичною особою, може бути її керівник, або інша особа, чка уповноважена законом або установчими документами, може бути працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, що має право бути адвокатом у кримінальному провадженні. Водночас ст. 59, 44 КПК України в кримінальному процесі інтереси неповнолітнього потерпілого мають право представляти не тільки адвокати, а й законні представники (батьки, усиновителі, опікуни або піклувальники неповнолітнього підозрюваного,

обвинуваченого або потерпілого, представники установ або організацій, під опікою яких перебуває неповнолітній підозрюваний, органи опіки та піклування). Отже, у разі суб'єктами безпеки є як представники потерпілих, а й законні представники неповнолітніх потерпілих (за умови, що такими представниками є фізичні особи).

Особи, які взяті під захист, мають наступні права: 1) подавати клопотання про вжиття заходів безпеки або про їх скасування; 2) знати про застосування щодо них заходів безпеки; 3) вимагати від слідчого, дізнавача, прокурора, суду застосування додаткових заходів безпеки або скасування здійснюваних заходів; 4) оскаржити незаконні рішення чи дії органів, які забезпечують безпеку, до відповідного органу вищого рівня, прокурору або до суду.

Також особи, що взяті під захист, мають обов'язки: 1) виконувати умови здійснення заходів безпеки і законні вимоги органів, які забезпечують безпеку; 2) негайно інформувати названі органи про кожен випадок погрози або протиправних дій щодо них; 3) поводитися з майном та документами, виданими їм у тимчасове користування органом, який забезпечує безпеку, згідно з установленими законодавством правилами.

Органам, що забезпечують безпеку, потрібно дотримуватися законності та ставитися з особливою повагою до прав та свобод людини і громадянина. До інформації про заходи безпеки та тих осіб, які взяті під захист доступ обмежений.

У статті Францифорова І.В. та Солов'єва Н.А. «Питання забезпечення захисту учасників кримінального судочинства в інформаційній сфері», зазначається щодо забезпечення прав і безпеки учасників за допомогою електронних та інформаційних технологій, комплексних заходів захисту від загрози вбивством та застосування насильства. Досліджено також правовідносини учасників процесу в рамках збору, перевірки та оцінки доказів в інформаційній сфері, що складається з об'єктів інформації, різноманітних комунікаційних мереж та мережі Інтернет, а також суб'єктів, діяльність яких пов'язана з використанням інформації та забезпеченням інформаційної безпеки. Захист учасників кримінального судочинства в інформаційній сфері передбачає більш широке використання судом і слідчим технічних засобів під час виробництва слідчих дій, у тому числі використання можливостей відеоконференції. У статті розкривається ряд загальних умов попереднього слідства і судочинства, що характеризують правила провадження по кримінальній справі та межі законності, а також питання гласності та таємниці, що забезпечують безпеку учасників процесу. Ми згодні з такими цікавими практичними рекомендаціями, які допомагають розв'язувати проблеми в кримінальному судочинстві [6].

До заходів забезпечення безпеки відноситься: 1) особиста охорона, охорона житла і майна; 2) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; 3) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; 4) заміна документів та зміна зовнішності; 5) зміна місця роботи або навчання; 6) переселення в інше місце проживання; 7) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; 8) забезпечення конфіденційності відомостей про особу; 9) закритий судовий розгляд. Також можуть здійснюватися й інші заходи безпеки, у разі виявлення характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, які взяті під захист.

Після широкого поширення як в Європі, так і в Латинській Америці на початку XIX ст., інститут слідчого судді почав поступово втрачати значення протягом другої половини XIX ст. Так було і у Франції, і в Німеччині. Основною причиною втрати значущості став розвиток криміналістики, професійної кримінальної поліції та прокуратури. Слідча функція, яка, за давньою інквізиторською традицією, на початку століття покладалася на слідчого суддю, більше не підходила до ролі судді. Натомість доцільніше було довірити розслідування кримінальних справ спеціалізованим фахівцям. Коли в 1890-х роках фінські експерти з кримінального процесу взяли за модернізацію кримінального законодавства країни, ідея слідчого судді вже не здавалася цікавою, і не здавалося розумним вкладати мізерні професійні ресурси в установу, яка втрачала своє значення. Натомість юридичні ресурси краще було б виділити професійному прокурорському корпусу [7].

Не меншу важливість мають і питання безпеки учасників кримінального судочинства з боку захисту. Відповідно до ст. 42 КПК України бік захисту представляють підозрюваний, обвинувачений, а також його законний представник, захисник, цивільний відповідач, його законний представник.

Безсумнівно, законодавець, встановлюючи необхідність забезпечення безпеки зазначених осіб, мав на увазі ті випадки, коли на них вплинуть співучасники злочину, які прагнуть, щоб ці особи дали свідчення, що вигороджують співучасників або мінімізують їхню роль у скоєнні злочину. Водночас можливі й ситуації, коли особа, підозрювана або обвинувачена у скоєнні злочину, може побоюватися впливу представників сторони звинувачення (наприклад, родичів жертви). Звісно ж, що процедура забезпечення безпеки на підозрюваного та обвинуваченого має повною мірою поширюватися й у таких випадках.

За загальним правилом особи, які виступають під час провадження по кримінальній справі як захисники, мають статус адвоката. Цим особам забезпечується безпека з метою недопущення як фізичного, і іншого протиправного впливу. Зауважимо, що окрім інших видів безпеки адвокату має бути

забезпечена й своєрідна «інформаційна» безпека. Щодо конкретного адвоката, адвокатської освіти, в рамках якого він здійснює свою діяльність, а також адвокатури загалом не повинні допускатися висловлювання, виступи у пресі та інші методи протиправного впливу.

Необхідність забезпечення безпеки цивільного відповідача виникає вкрай рідко. Це пов'язано з трьома чинниками. По-перше, цивільний відповідач утворюється як самостійна процесуальна постать лише у випадках, коли відповідальність за шкоду, заподіяну злочинном, накладається не на обвинувачуваного, а на іншу особу. По-друге, саме собою відшкодування шкоди відбувається у безконфліктній обстановці, оскільки на практиці не виникають ситуації, коли на адресу цивільного відповідача лунають і тим більше реалізуються загрози у зв'язку з відшкодуванням шкоди, заподіяної обвинуваченим. І нарешті, по-третє, як цивільний відповідач у ряді випадків виступає не фізична, а юридична особа.

Разом з тим теоретично ситуації, за яких буде потрібне забезпечення безпеки цивільного відповідача, цілком можливі, що обумовлює доцільність його включення до переліку учасників кримінального судочинства, які потребують захисту від протиправних посягань.

Висновки. Дуже важливим є те, що розголошення інформації щодо заходів безпеки особами, які прийняли рішення стосовно цих заходів, або особами, які здійснюють їх, може тягнути дисциплінарну відповідальність, а у деяких випадках, коли розголошення такої інформації спричинило серйозні (тяжкі) наслідки, то кримінальну відповідальність.

Щодо розголошення такої інформації особою, яка взята під захист, може тягнути за собою адміністративну відповідальність, а у випадках коли це призвело чи могло призвести до тяжких наслідків, то кримінальну відповідальність.

Неприйняття, або несвоєчасне прийняття рішення, чи невжиття, або несвоєчасне вжиття чи невжиття достатніх заходів стосовно безпеки осіб, працівниками суду та правоохоронними органами може тягти за собою дисциплінарну або кримінальну відповідальність. Щодо заходів контролю за забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства, чи членів їх сімей і близьких родичів здійснюють: Національна поліція, Служба безпеки України чи центральний орган виконавчої влади з питань виконання покарань.

Таким чином, потрібно зазначити, що термін «безпека учасників кримінального судочинства» не є якимось умоглядним визначенням, тому, що безпека забезпечується не абстрактними особам, що залучені у кримінальне провадження, а реальними суб'єктами, що забезпечують безпеку та за наявності до того дійсних підстав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018р. № 2469-VIII.URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
2. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017 №3. С. 119 – 128.
3. Рудика Ю.С. Забезпечення безпеки свідків вбивств, вчинених на замовлення Національний університет «Острозька академія» Студентські публікації, Інститут права ім. І. Малиновського 2018. URL: <https://naub.ua.edu.ua/category/std/>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 13 січня 2000 року № 1381-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1381-14>
5. Коновалова Г. В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства за новим КПК України [Електронний ресурс] / Г. В. Коновалова // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 20. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaa_u_2013_3_12.pdf
6. Frantsiforov, Y.V., Solovyeva, N.A. Questions of ensuring protection of participants of criminal legal proceedings in an information sphere. (2019) Studies in Computational Intelligence, 826, pp. 67-76. https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85065839484&doi=10.1007%2F978-3-030-13397-9_8&partnerID=40&md5=5a5d5e123851a282e28ee9d0fe061
7. Pihlajamäki, H. Investigative judges as a legal transplant: Finnish nineteenth-century criminal procedure in comparative perspective (2021) Revista Brasileira de Direito Processual Penal, 7 (2), pp. 935-962. https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85114626766&doi=10.22197%2F978-3-030-13397-9_8&partnerID=40&md5=908a7d45db9c168dd783c66dd1591d13
8. Закон України “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 51.
9. Закон України “Про державний захист суддів та працівників правоохоронних органів” // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.
10. Рекомендація № R (97) 13 Комітету Міністрів державам членам Ради Європи стосовно запобігання тиску на свідків та забезпечення прав захисту (прийнято Комітетом Міністрів 10 вересня 1997 р.).
11. Тарасенко В. С. До питання забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в сучасних умовах протидії злочинності [Електронний ресурс] / В. С. Тарасенко – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/Pupch_2012_4_6.pdf

12. Claes, A.L., Werding, A., Franssen, V. The Belgian Juge d'Instruction and the EPPO Regulation: (Ir)reconcilable? (2021) *European Papers- A Journal on Law and Integration*, 6 (1), pp. 357-389. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85111353298&doi=10.15166%2f2499-8249%2f473&partnerID=40&md5=fe9c560c5b50697a8e0adc69c94a234b>

REFERENCES

1. On the national security of Ukraine: Law of Ukraine of June 21, 2018. № 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
2. Semkiv T. Improving the security of persons involved in criminal proceedings. *Scientific Journal of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*. 2017 №3. Pp. 119 - 128.
3. Rudika Yu.S. Ensuring the safety of witnesses to murders commissioned by the National University "Ostroh Academy" Student publications, Institute of Law. I. Malinowski 2018. URL: <https://naub.oa.edu.ua/category/std/>
4. On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine: Law of Ukraine of January 13, 2000 № 1381-XIV: [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1381-14>
5. Konovalova GV Ensuring the safety of participants in criminal proceedings under the new CPC of Ukraine [Electronic resource] / GV Konovalova // *Journal of the Bar Association of Ukraine*. - 2013. - № 20. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chaau_2013_3_12.pdf
6. Frantsiforov, YV, Solovyova, NA Questions of ensuring protection of participants in criminal legal proceedings in an information sphere. (2019) *Studies in Computational Intelligence*, 826, pp. 67-76. https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85065839484&doi=10.1007%2f978-3-030-13397-9_8&partnerID=40&md5=5a5d5e123851a2822ece28ee9d0fe061
7. Pihlajamäki, H. Investigative judges as a legal transplant: Finnish nineteenth-century criminal procedure in comparative perspective (2021) *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, 7 (2), pp. 935-962. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85114626766&doi=10.22197%2fRBDPP.V7I2.614&partnerID=40&md5=908a7d45db9c168dd783c66dd1591d13>
8. Law of Ukraine "On Ensuring the Security of Persons Participating in Criminal Proceedings" // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. - 1994. - № 11. - Ст. 51.
9. Law of Ukraine "On State Protection of Judges and Law Enforcement Officials" // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. - 1994. - № 11. - Ст. 50.
10. Recommendation № R (97) 13 of the Committee of Ministers to member states of the Council of Europe on the prevention of pressure on witnesses and the protection of the rights of the defense (adopted by the Committee of Ministers on 10 September 1997).
11. Tarasenko VE On the issue of ensuring the safety of participants in criminal proceedings in modern conditions of crime prevention [Electronic resource] / VE Tarasenko - Access mode: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Pupch_2012_4_6.pdf
12. Claes, A.L., Werding, A., Franssen, V. The Belgian Juge d'Instruction and the EPPO Regulation: (Ir) reconcilable? (2021) *European Papers- A Journal on Law and Integration*, 6 (1), pp. 357-389. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85111353298&doi=10.15166%2f2499-8249%2f473&partnerID=40&md5=fe9c560c5b50697a8e0adc69c94a234b>